

The Role of Women in Achieving the Right to Peace in Afghanistan

Mohammad Javad Javid*

Professor, Public Law, University of Tehran, Tehran, Iran

Ghodsie Forotan

Ph.D Student, Public Law, University of Tehran, Tehran, Iran

1. Introduction

Peace, as a human right, has been the aspiration of the Afghan people for over four decades, as Afghanistan has been enduring war. However, achieving sustainable peace is not possible without inclusivity, especially with the participation of women, as peace is based on the principles of equality and brotherhood, and its realization is only possible through collective engagement. Afghanistan, apart from the post-Taliban era, has always witnessed the dominion of oppressive and discriminatory ideologies and structures, which have led to numerous conflicts. Wherever there is oppression, there will consequently be.

Research Question

This article seeks to identify how women can contribute to the realization of sustainable peace in Afghanistan. Therefore, it is based on the hypothesis that by recognizing the official and unofficial role of women in various public domains, sustainable peace is achievable.

---

* Corresponding Author: jjavid@ut.ac.ir

How to Cite: Javid, M. J., Forotan, Gh., “The Role of Women in Achieving the Right to Peace in Afghanistan”, *The Quarterly Journal of Public Law Research*, 25(80), (2023), 95-132. Doi: 10.22054/QJPL.2022.65533.2725

In peace, the structures and situations that lead to conflict are dismantled.

2. Literature Review

Regarding the role of women in achieving sustainable peace in the public legal system of Afghanistan, no work has been done in Afghanistan yet. However, considering the rapid developments that have taken place in the field of peace in Afghanistan, during my research, a significant number of studies have been conducted. Among these, there is the valuable research report titled "Women's Participation in the Peace Process in Afghanistan (A Case Study)". Another valuable work on this subject has been published by Dr. Omar Sadr under the title "Peace Processes in Afghanistan: People's Perspectives", published by the Afghanistan Strategic Studies Institute. Another valuable article by Dr. Anahita Saifi, titled "Women, Peace, and Security in Afghanistan from the Perspective of the UN Security Council," was written in 2019. In this article, she examines the role of women in the peace-making process based on Resolution 1325 and the National Action Plan for Afghan Women, as well as the role of international institutions and women's participation in this process. Another valuable book, written by Mohammad Amin Ahmadi, who was also a member of the Afghan peace negotiating team, is titled "Peace in Afghanistan: The Struggle between the Republic and the Emirate."

This book covers topics such as avoiding war, defending the republic and parliamentary democracy, a comparative study of the republican constitution and the emirate constitution, defending human rights within the framework of Islamic constitutional law, peace experiences and techniques, and finally, the legitimacy and sustainability of peace. This article has explored new horizons by, firstly directly addressing the issue of peace while considering the Afghan public legal system, and secondly, by being written concurrently with the latest news of peace negotiations and the

confrontation between the Taliban and the Afghan government before the fall of Kabul, and referring to many recent meetings and events for the first time. Hence, it can claim to be new and original in its subject. Alongside that, our outlook on peace in this article is about sustainable peace that goes beyond ending war and conflicts and focuses on good governance and empowerment. This aspect has not been paid attention to in previous articles and sources.

3. Methodology

This article aims to contribute to increasing knowledge in the field of sustainable peace, with an emphasis on the role of women. In practical terms, it aims to assist in the current situation of Afghanistan which is on the brink of new developments in its political system, and provide a practical response to women's concerns arising from the Taliban's return to power in Afghanistan, as well as to strengthen the discourse on the role of women in achieving sustainable peace in Afghanistan and help guarantee women's rights as a vulnerable part of the country. This research has been conducted with a descriptive-analytical method.

4. Result

Not until the social and cultural infrastructure is fundamentally reformed will top-down reforms to enforce the empowerment of women and project-based plans to increase their contribution in society achieve the desired result.

5. Discussion

The analyses in this article prove that the mechanism for achieving peace in post-war Afghanistan has been vertical (from top to bottom), and there have been significant international legal documents and domestic laws based on which many institutions and organizations have been created. However, what has prevented the realization of the

goals set to achieve peace in Afghanistan are the structural and cultural problems in this area that have hindered women's participation in the desired positions.

Therefore, to achieve peace, the structures and conditions that cause conflict must be eliminated. Moreover, to achieve sustainable peace, we need a structural reform that includes the participation of everyone, regardless of gender and ethnicity, as well as a cultural reform that supports political inclusivity. The absence of peace in the current situation is evidence that, due to the lack of appropriate conditions for the participation of all Afghan citizens, especially women, the peace process has reached an impasse.

6. Conclusion

To conclude, although the political system in Afghanistan after the war is defined as a modern and democratic system, its foundation is still the traditional and outdated national and tribal culture that has prevented the engagement of ethnic and social minorities and women in the body of the system as official actors. Therefore, women's struggles in recent years have primarily focused on reforming these structures and breaking down traditional anti-women structures, and because of the obstacles in front of their official actions to achieve sustainable peace, most of their efforts have been carried out through informal channels.

Keywords: Peace, Right to Peace, Sustainable Peace, Republic, Afghanistan.

نقش زنان در دستیابی به حق صلح در افغانستان

محمدجواد جاوید* استاد حقوق عمومی دانشگاه تهران، تهران، ایران

قدسیه فروتن دانشجوی دکتری حقوق عمومی دانشگاه تهران، تهران، ایران

چکیده

صلح بعنوان یک حق بشری در حوزه حقوق عمومی از آرمان‌های چهل و چند ساله مردم افغانستان است؛ زیرا افغانستان کشوری است که بیش از چهار دهه در جنگ بسر می‌برد. مسأله هم این است که رسیدن به صلح پایدار بدون مشارکت همگانی بخصوص مشارکت زنان امکان‌پذیر نیست؛ زیرا صلح از حقوق نسل سوم یا عبارتی حقوق همبستگی محسوب می‌شود که مبنای آن برابری و برادری بوده و حصول آن با مشارکت همگانی امکان‌پذیر است. سیاست افغانستان جدید در طول نزدیک به سه قرن، همیشه با انحصارگرایی و حذف همراه بوده است. لذا تا زمانی که سیاست مشارکتی و تلاش‌های فراگیر و همه‌شمول صورت نگیرد، امکان رسیدن به صلح میسر نیست. پرسش مقاله این است زنان چگونه می‌توانند در تأمین یا تحقق صلح پایدار در افغانستان نقش ایفا کنند؟ بر همین اساس نوشتار بر این فرضیه استوار است که در صورت تحقق نقش‌آفرینی زنان در حوزه‌های عمومی بطور رسمی و غیررسمی امکان رسیدن به صلح پایدار میسر می‌شود. صلح‌پایداری که در آن ساختارها و وضعیتی که باعث منازعه می‌گردد از بین برده شود؛ به همین لحاظ اگر ساختار همه‌شمول ضد استبدادی و فرهنگ هم‌پذیری شکل بگیرد تا همه فارغ از قوم و جنس و مذهب بتوانند مشارکت کنند، افغانستان به صلح پایدار خواهد رسید. لازم بذکر است این تحقیق به شیوه توصیفی-تحلیلی انجام شده است.

واژگان کلیدی: صلح، حق صلح، صلح پایدار، جمهوریت، افغانستان.

مقدمه

افغانستان بجز دوره پسابن^۱ همواره شاهد حاکمیت اندیشه‌ها و ساختارهای استبدادی، تبعیض آمیز و متحجرانه بوده که منجر به منازعات فراوان شده است لذا صلح، گمشده چندین ساله مردم این کشور می‌باشد. به گونه مشخص، هر کجا استبداد باشد منازعه پیامد آن است. از آنجا که صلح در بدنه حقوق عمومی بعنوان یک حق بشری مطرح است و در گروه حقوق نسل سوم یا همان حقوق همبستگی با نیازمندی به مشارکت دولت‌ها و تمام افراد جامعه قرار می‌گیرد و مبنای آن برابری، برادری و همبستگی است. از این جهت برای رسیدن به صلح پایدار مشارکت همگانی شرط نخستین و اساسی است. از جانب دیگر در تعریف صلح پایدار، پیش شرط رسیدن به صلح پایدار را توانمندسازی و حکومتداری خوب برمی‌شمارند. با توجه به اینکه شاخصه حکومتداری خوب، مشارکت همگانی است، لذا بدون مشارکت همگانی بویژه مشارکت زنان رسیدن به صلح پایدار امکان‌پذیر نیست زیرا از شروط اساسی رسیدن به صلح پایدار، شکل‌گیری ساختار مشارکتی و فرهنگ هم‌پذیری و احترام به حقوق متقابل است؛ لذا با توجه با آن چیزی که از تعریف صلح برداشت می‌شود و اندیشمندان این حوزه نیز بر آن تأکید دارند، راه‌های رسیدن به صلح را می‌توان در ایجاد ساختاری سیاسی مشارکتی و نفی هر گونه تبعیض در این ساختار بویژه تبعیض جنسیتی جستجو کرد.

در اهمیت این موضوع همین بس که ضرورت صلح برای مردم افغانستان همانند آب و غذا است. برای مردمی که در جنگ به دنیا آمده و در آرزوی صلح از دنیا رفته‌اند. از این رو هدف این نوشتار این است که در عرصه آکادمیک، اهمیت حضور زنان در ساختار سیاسی خواستار رسیدن به یک صلح پایدار را از نگاه تئوریک برجسته کند و از نگاه عملی، راه‌هایی را برای رسیدن به صلح پایدار پیشنهاد کند بویژه در شرایط کنونی که با

---

۱. نظام جمهوری اسلامی افغانستان که پس از سقوط طالبان از سال ۲۰۰۲ میلادی روی کار آمد و تا آگست ۲۰۲۱ میلادی و آمدن دوباره طالبان دوام کرد، نتیجه نشستی سیاسی است که با مدیریت سازمان ملل متحد در شهر بن آلمان تشکیل شده بود و تصمیم‌گیری‌های همین نشست بود که حکومت موقت و سپس انتخاباتی حامد کرزی را در افغانستان رقم زد. به همین دلیل اغلب اوقات از این دوره سیاسی با نام دوره پسابن یاد می‌کنند.

آمدن نظام جدید طالبان، نگرانی‌های بیشتری در مورد کم‌رنگ شدن و یا حتی ممنوع شدن حضور سیاسی زنان بوجود آمده است.

درباره نقش زنان در صلح پایدار در نظام حقوق عمومی افغانستان، با این عنوان تاکنون در افغانستان کاری صورت نگرفته است اما با توجه به تحولات سریعی که در حوزه صلح افغانستان صورت گرفت، در جریان شکل‌گیری این پژوهش^۱، شمار زیادی از پژوهش‌ها در این حوزه انجام گرفت که از جمله می‌توان به گزارش تحقیقی با عنوان «مشارکت زنان در پروسه صلح افغانستان (مطالعه موردی)» که از سوی واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان توسط شکرپه آزادمنش و احسان‌الله غفوری در سال ۱۳۹۹ نگارش یافته است، اشاره کرد. این کار گزارشی موردی است که از چهار ولایت افغانستان تهیه شده و هدف آن درک زنان از نقش‌شان در پروسه صلح و محدودیت‌های فراروی آنها می‌باشد. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که زنان افغانستان از نقش و مشارکت‌شان در روند صلح ناراضی‌اند. این گزارش از جهت ماهیت متفاوت، موردی بودن و از این جهت که تنها به موضوع آگاهی داشتن زنان از موقعیت‌شان در روند صلح پرداخته است، متفاوت با محتوای این مقاله می‌باشد و تنها می‌تواند بخشی از گزاره‌های ارائه شده در مقاله را تأیید کند. پژوهش دیگری در این باره از سوی عمر صدر با عنوان «فرایندهای صلح در افغانستان؛ دیدگاه‌های مردم» در انستیتوت مطالعات استراتژیک افغانستان منتشر شده است. این پژوهش به برداشت‌های مردم از طالبان، ارزیابی فرایند کنونی صلح، نقش زنان در آن و فرایند صلح پس از سال ۱۳۸۰ می‌پردازد. البته این پژوهش نیز به نقش زنان در فرایند صلح نگاه حاشیه‌ای دارد و تنها یک عنوان با مطلبی یک‌صفحه‌ای درباره نقش زنان در روند صلح افغانستان دارد. مقاله دیگری از *آناهیتا سینی* با عنوان «زنان، صلح و امنیت در افغانستان از دیدگاه شورای امنیت سازمان ملل» در سال ۱۳۹۸ نگاشته شده است. در این مقاله به نقش زنان در روند صلح با استناد به قطعنامه ۱۳۲۵ و برنامه کاربردی ملی برای زنان افغانستان و همچنین نقش نهادهای بین‌المللی و مشارکت زنان در روند صلح و موانع مشارکت در روند صلح را بررسی کرده است. تفاوت آن با این مقاله، بدرستی از عنوان آن دریافته

---

۱. این مقاله بر اساس یافته‌های پایان‌نامه دوره دکتری نویسنده صورت گرفته است که نگارش آن نزدیک به دو سال زمان را در بر گرفته است.

می‌شود. نویسنده مقاله با اقتضای عنوان آن از پرداختن به روند صلح در افغانستان، ماهیت آن، ساختارهای اداری و حکومتی دخیل در تأمین صلح و عوامل گوناگون دخیل در آن پرهیز کرده و فقط تحلیل خودش را در چارچوب حقوق بین‌الملل و مفاد قطعنامه ۱۳۲۵ ارائه کرده است، چیزی که در این مقاله با توجه به تعیین چارچوب «حقوق عمومی افغانستان» کمتر به آن اشاره شده است.

کتاب دیگری توسط محمدامین احمدی که خود نیز عضو هیئت مذاکره‌کنندگان صلح افغانستان بوده، به اسم «صلح افغانستان؛ جدال جمهوریت و امارت» نگاشته شده که مباحث پرهیز از جنگ، دفاع از جمهوریت و دموکراسی پارلمانی، بررسی تطبیقی قانون اساسی جمهوری با قانون اساسی امارت، دفاع از حقوق بشر در چارچوب قانون اساسی بر مبنای اسلام، تجربه‌ها و تکنیک‌های صلح و در نهایت مشروعیت و اعمار صلح پرداخته شده است. در این کتاب، بخشی که در حقیقت یک مقاله‌ی مجزا بوده است، با عنوان «استراتژی دفاع از حقوق زنان در مذاکرات صلح افغانستان» آمده است که در حقیقت به نقش زنان در تحقق صلح و جایگاه آنان در مذاکرات اشاره‌ای ندارد بلکه بصورت کلی به نگاه منفی طالبان درباره زنان و خطراتی که با آمدن طالبان متوجه زنان می‌شود، پرداخته شده است که از این لحاظ، ارتباطی مستقیم با موضوع این مقاله نمی‌گیرد. با توجه به آنچه گذشت می‌توان گفت که در منابع اشاره شده، بجز مقاله آناهیتا سیفی، موضوع محوری مقاله نقش زنان افغانستان بصورت کلی در روند صلح افغانستان نمی‌باشد و مقاله مذکور هم از بعد حقوق بین‌الملل به قضیه نگریسته است؛ لذا این مقاله در گام نخست از این جهت که بطور مستقیم و با در نظر داشت نظام حقوق عمومی افغانستان به قضیه پرداخته است و در گام دوم، هم‌زمان با آخرین لحظات مذاکرات صلح و تقابل طالبان و حکومت افغانستان، پیش از سقوط کابل نوشته شده و اشاره به اکثر نشست‌ها و وقایع جدید برای نخستین بار در آن صورت گرفته است، می‌تواند ادعای تازگی کند. در کنار آن، در این مقاله نگاه به صلح، صلح پایداری است که فراتر از توقف جنگ و منازعه، به حکومت‌داری خوب و توانمندسازی تکیه دارد. تفکیکی که در مقالات و منابع پیشین به آن توجه نشده است.

مسأله اصلی در این نوشته این است که چگونه زنان می‌توانند در تأمین یا تحقق صلح پایدار نقش ایفا کنند؟ فرضیه این است که در صورت تحقق نقش آفرینی زنان در حوزه‌های مختلف عمومی (رسمی و غیر رسمی)، امکان رسیدن به صلح پایدار میسر می‌شود. اثبات این فرضیه می‌تواند فرضیه رقیب را که با توجه به پیشینه تاریخی و ویژگی‌های موجود در ساختارهای اجتماعی افغانستان، حضور یا عدم حضور زنان تأثیری بر تحقق یا عدم تحقق صلح ندارد، رد کند. این نوشته با مطالعه دقیق منابع و بررسی مصادیق مرتبط با موضوع پژوهش؛ اطلاعات مربوط، به شیوه کتابخانه‌ای گردآوری و به گونه تحلیلی - توصیفی و کیفی پردازش شده است. از چالش‌های اساسی این پژوهش، اتفاقات سیاسی اخیر در افغانستان می‌باشد.

این موضوع طی دو بخش مورد بررسی قرار می‌گیرد؛ بخش نخست بر مفاهیم و پروسه صلح افغانستان و بخش دوم بر تلاش‌های رسمی و غیررسمی زنان در روند صلح متمرکز است.

۱. مفاهیم

۱-۱. مفهوم صلح

صلح از نگاه لغوی، معانی گوناگونی دارد که در این نوشته به همین دو معنا اکتفا می‌شود: صلح در لغت به معنای آشتی کردن، آشتی و دوستی، عقدی که دو طرف در مورد بخشیدن چیزی یا گذشتن از حقی در مقابل هم تعهد می‌کنند، نامه قراردادی که بین دو طرف جنگ یا دعوا نوشته یا شرایط تحت جنگ در آن قید می‌شود.^۱

صلح (سیاسی) به معنای دست کشیدن از جنگ با عقد قرارداد، (حقوق) عقدی که در آن ملکی، مالی یا حقی از خود به دیگری واگذار می‌کند و می‌بخشد، (اسم مصدر) دعوایی را با قرار و پیمانی بین خود حل و فصل کردن، آشتی، سازش.^۲ در مورد صلح افغانستان معنای سیاسی - حقوقی صلح منظور است.

۱. محمد معین، فرهنگ فارسی معین، ج ۴ (تهران: انتشارات ادنا، ۱۳۸۶).

۲. حسن عمید، فرهنگ عمید، ج ۲۲ (تهران: انتشارات امیرکبیر، ۱۳۷۹).

۲-۱. حق صلح

حق صلح از جمله حقوق همبستگی یا نسل سوم حقوق بشر محسوب می‌شود. همان‌گونه که برای اجرایی شدن حقوق اقتصادی و اجتماعی نیاز به حقوق مدنی و سیاسی است، برای برخورداری و تمتع از حقوق نسل اول^۱ و دوم^۲، نیاز به حقوق نسل سوم^۳ است که حفظ این حق مستلزم برادری و همکاری دولت‌ها، مشارکت افراد، انجمن‌های غیردولتی و جامعه بین‌المللی است.^۴

۳-۱. صلح پایدار^۵

این مفهوم در سال‌های اخیر وارد حوزه مطالعات صلح و منازعه شده است. صلح پایدار در کنار گذار از منازعه بر دو اصل حکومتمداری خوب^۶ و توانمندسازی^۷ تأکید بیشتر دارد. همچنین دو اصل دیگر بعنوان پیش شرط در این نوع صلح در نظر گرفته شده است که شناخت ریشه‌های منازعه و شیوه‌های کوتاه‌مدت (همان دخالت جامعه جهانی) حل و گذار

---

۱. ملاک نسل نخست حقوق بشر، آزادی و حقوق سیاسی و مدنی است که متضمن امنیت و آزادی انسان‌ها در برابر قدرت عمومی می‌باشد که مصادیق آن شامل حق زندگی، کرامت ذاتی، آزادی رفت و آمد و انتخاب محل اقامت، امنیت حیثیت، حریم خصوصی، خانواده، مسکن و مکاتبات، برابری همه شهروندان در برابر قانون، مقامات، دادگاه و هزینه‌های عمومی، از میان بردن تبعیضات ناروا، آزادی‌های مذهبی، آزادی عقیده و بیان، مطبوعات، اجتماعات، تشکیل حزب و انجمن‌ها و حق رأی و انتخابات آزاد، حقوق اقلیت‌ها، حقوق زنان، دادرسی منصفانه، اصل قانونی بودن جرم و مجازات، مصونیت از دستگیری و بازداشت خودسرانه و بی‌دلیل، ممنوعیت شکنجه، ضمانت‌های قضایی مبنی بر بی‌گناه بودن تا زمان اثبات اتهام یا اصل برائت می‌شود (بیژن عباسی، *حقوق بشر و آزادی‌های بنیادین*، چ ۲ (تهران: دادگستر، ۱۳۹۵) ص ۷۰.

۲. این نسل در اعلامیه حقوق بشر به حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی یاد می‌گردد که شامل حق داشتن حداقل رفاه یا امکانات معیشتی در زندگی (تغذیه و پوشاک ...) حق کسب و کار و حق مالکیت، حقوق اجتماعی مثل آزادی کار، حق داشتن اشتغال و مزد و آزادی سندیکایی، حق تشکیل خانواده و زندگی با آنها، حقوق فرهنگی شامل برخورداری از تعلیم و تربیت و حفاظت از محصولات فرهنگی و علمی و هنری می‌شود (همان، ص ۲۹۶).

۳. حق صلح، حق بر توسعه، حق ارتباطات، حق میراث مشترک و حق بر محیط زیست سالم (همان، صص ۴۰۱-۵۲۹).

۴. همان، ص ۴۰۲.

5. Sustainable Peace.

6. Good Governance.

7. Empowerment (Access and Control over Resources).

از منازعه است.^۱ لازم بذکر است که «در پروسه بوجود آوردن صلح حداکثری یا صلح مثبت و پایدار در مرحله نخست قطع خشونت یا جنگ قرار دارد که دو طرف جنگ را از اعمال خشونت برحذر می‌دارد؛ به این مرحله صلح‌بانی^۲ و محافظت از صلح اطلاق می‌شود. اما همچنان خشونت بر سر نوع ساختار و خشونت فرهنگی در دو جانب منازعه وجود دارد. اگر دو طرف منازعه علاوه بر قطع جنگ، بر ختم جنگ به توافق برسند و موافقتنامه صلح امضا کنند، به این روند صلح‌سازی^۳ اطلاق می‌شود. در این وضعیت ممکن است هنوز خشونت ساختاری و فرهنگی حل نشده باشد و احتمال شکست توافق وجود دارد. بنابراین برای اینکه مصالحه و پیمان صلح نشکند و خشونت فیزیکی دوباره آغاز نشود، هم صلح‌بانی و هم اعمار صلح^۴ نیاز است. پس اعمار صلح آخرین مرحله یک صلح حداکثری است که در آن ساختارها عادلانه می‌شود و نزاع بر ساختار حل می‌شود».^۵

اکنون با توجه به این تعریف؛ اگر نگاهی به علل ریشه‌ای درگیری‌ها در افغانستان داشته باشیم، برآورده نشدن سیستماتیک نیازها اصلی‌ترین علت منازعه است بخصوص زمانی که یک گروه احساس کند در مقایسه با سایر گروه‌ها بطور غیرعادلانه‌ای از امتیازات محروم مانده است. احساس بی‌عدالتی و شکایت از این وضعیت زمانی افزایش می‌یابد که نیازهای فردی و گروهی برای امنیت جانی و رفاه، دسترسی به مشارکت سیاسی و اقتصادی و آزادی بیان در مسائل فرهنگی و مذهبی مورد تهدید واقع شود. در این زمان است که گروه‌ها حول محورهای قومی، مذهبی گردهم می‌آیند و در صورت برآورده نشدن خواسته‌ها و توجه نشدن به مطالبات آنها دست به خشونت می‌زنند؛^۶ لذا با عنایت به ریشه منازعه در افغانستان اگر به لحاظ ساختاری، حکومتداری خوب که شاخصه آن مشارکتی

---

۱. سید جعفر احمدی و سید روح الله رضوانی، *نقش اشتغال در اعمار صلح* (کابل: مرکز ملی تحقیقات پالیسی، ۱۳۹۳) ص ۹.

2. Peace Keeping.

3. Peace Making.

4. Peace Building.

۵. محمد امین احمدی، *صلح افغانستان / جدال جمهوریت و امارت* (کابل: موسسه انتشارات مقصودی، ۱۴۰۰) ص ۱۵.

۶. کانی پک، *صلح پایدار نقش سازمان ملل و سازمان‌های منطقه‌ای در پیشگیری از جنگ*، ترجمه سهیلا ناصری (تهران:

مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۸۱) صص ۴۰-۴۳.

بودن است و توانمندسازی که شاخصه آن فراهم‌سازی فرصت دسترسی برابر به منابع و امکانات برابر است، مهیا گردد رسیدن به صلح پایدار فراهم می‌شود.

۲. پروسه صلح افغانستان

بطور کلی روند صلح افغانستان به پیشنهادها و تلاش‌هایی برای برگزاری مذاکرات صلح به منظور پایان دادن جنگ در افغانستان اشاره دارد.^۱ «توافق سیاسی که از موافقتنامه بن در سال ۱۳۸۰ خورشیدی حاصل شده است، نظم سیاسی جدیدی را در افغانستان ایجاد کرده و نهادهای سیاسی جدید را معرفی کرده است. در دوره پس‌ابن، فرایند صلح در افغانستان پنج برنامه مختلف را در بر داشته است: الف- مذاکرات سطح بلند مانند مذاکرات اخیر زلمی خلیل‌زاد در قطر؛ ب- گفتگو برای گفتگو مانند تماس‌ها با میانجی‌ها برای ایجاد یک راه ارتباطی با طالبان؛ پ- برنامه‌های ادغام مجدد^۲ همچون کمیسیون تحکیم صلح ۱۳۸۴ و برنامه صلح و ادغام مجدد ۱۳۸۹؛ ت- ابتکارات مسیر دو^۳ و مسیر^۴ یک و نیم^۵ مانند کنفرانس دانشگاه دوشیسا، چانتلی و پگواش؛ ث- توافقات محلی صلح مانند معاهده صلح در هلمند ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶ و معاهده صلح دهنه غوری بغلان ۱۳۹۴».

۲-۱. مسیر دستیابی به صلح

بطور کلی در مورد ضرورت فرایند سیاسی برای پایان دادن به درگیری اجماع وجود داشته است؛ اما اختلاف نظرها در مورد مسیر دستیابی به صلح ادامه دارد. این اختلاف نظرها

---

1. Javed Hamim Kakar, "HPC Welcomes Khalilzad's Efforts for Intra-Afghan Talks", (2019), available at: <https://pajhwok.com/2019/01/24/hpc-welcomes-khalilzads-efforts-intra-afghan-talks>.

۲. برای آن دسته از شورشیانی است که خشونت را رها کرده و قانون اساسی را پذیرفته است. این برنامه بر اساس فرمان ۲۰۱۰ رئیس‌جمهور کرزی روی دست گرفته شده بود.

Omar Sadr, *Fallacy of the Peace Process in Afghanistan, The People's Perspectives* (Kabul: Afghan Institute for Strategic Studies, 2018) at 17.

3. Track 2.

4. Track 1/5.

۵. دیپلماسی مسیر ۲ به مذاکرات و تماس‌های غیررسمی توسط بازیگران غیردولتی گفته می‌شود و دیپلماسی مسیر ۱/۵ به مذاکرات نیمه دولتی-رسمی و نیمه غیررسمی گفته می‌شود.

را در چهار دسته می‌توان دسته‌بندی کرد: رویکرد تقسیم قدرت با طالبان^۱، رویکرد صلح در بدل قلمرو برای طالبان^۲، صلح در بدل به رسمیت شناختن حقوق و دموکراسی^۳ و مدل صلح طالبان^۴.

۲-۲. مراحل صلح افغانستان

فرایند صلح افغانستان از زمان آغاز آن در سال ۱۳۸۰ تاکنون سه مرحله را پشت سر گذاشته است.

۱-۲-۲. مرحله عدم قطعیت

این مرحله فرایند صلح در افغانستان، یک مرحله عدم وضاحت بین بازیگران ملی و بین‌المللی در مورد نحوه برخورد با طالبان بوده است؛ رئیس‌جمهور حامد کرزی، شورای ملی افغانستان و شرکای بین‌المللی هر کدام رویکرد خودشان را داشتند. این مرحله با

-
۱. این رویکرد آوردن طالبان را در دولت مرکزی پیشنهاد می‌کند. رئیس‌جمهور کرزی در طول دوران حکومتش سمت‌های رده بالا را در حکومت به طالبان پیشنهاد کرد. در این ارتباط رئیس‌جمهور کرزی می‌گفت ما نمی‌توانیم به طالبان خودمختاری در داخل افغانستان بدهیم، اما می‌توانیم همانگونه که از احزاب دیگر والی مقرر می‌کنیم، از طالبان هم والی داشته باشیم. ما می‌توانیم افراد آنها را در قضا و دولت مقرر کنیم (Omar Sadr, Ibid. at 23).
  ۲. این رویکرد توسط نخبگان سیاسی مختلف و متضاد ارائه شده است؛ یکی از اینها گلبدین حکمتیار است که باور دارد خودمختاری محلی باید در برخی مناطق/ولایات مشخص زیر عنوان مناطق امن به طالبان داده شود؛ به گفته وی این مناطق بخش جدایی‌ناپذیر افغانستان باقی می‌ماند اما ارتش افغانستان باید از آنها عقب‌نشینی کند. اما لطیف پدram می‌گوید که هر نوع واگذاری منطقه به طالبان باید از طریق نظم قانون اساسی فدرال صورت بگیرد در غیر آن نتیجه‌ای بجز تجزیه افغانستان نخواهد داشت (Ibid. at 30).
  ۳. این رویکرد می‌گوید که با طالبان می‌شود مذاکره کرد و آنها را از طریق طرزالعمل مشابه که در دوره پسا ۱۳۸۰ به ادغام مجدد سایر گروه‌های شبه‌نظامی انجامید، دوباره به جامعه بازگرداند؛ این رویکرد شامل برنامه‌های خلع سلاح، رفع بسیج و ادغام مجدد می‌شود که بالای احزاب جمعیت، وحدت اسلامی و جنبش ملی در دوره پسا ۱۳۸۰ اعمال گردیده است. اصل اساسی در این رویکرد پذیرش دموکراسی، حقوق اساسی شهروندان و نظم قانون اساسی از سوی طالبان است (Ibid. at 37).
  ۴. مدل صلح طالبان از آنچه در سه مدل بالا ذکر شد متفاوت است؛ طالبان به دنبال ایجاد یک دولت ناب اسلامی هستند. مدل طالبان یک مدل دو مرحله‌ای است؛ طوری که اول مذاکره با نیروی‌های بین‌المللی و دوم پیکربندی دوباره کلی نظام سیاسی برای ایجاد یک نظام مبتنی بر شریعت (Ibid. at 42).

موافقت‌نامه‌ی بن آلمان در سال ۱۳۸۰ آغاز و با تعدادی از موافقت‌نامه‌های محلی در ولایت هلمند در سال ۱۳۸۶ به پایان رسید.

۲-۲-۲. رویکرد دو جانبه؛ مذاکرات سیاسی سطح بالا و تلاش‌های ادغام مجدد سطح پایین

در این مرحله یک مجموعه ارتباطات با طالبان، هم از طرف بازیگران ملی و هم بین‌المللی برقرار شد مانند میانجیگری عربستان و آلمان و همچنین در کنار آن برخی از ابتکارات و طرح‌های پیشنهادی سازمان‌های غیر دولتی نیز انجام شده‌اند که شامل دیپلماسی مسیر دو و یک‌ونیم می‌شود. بطور کلی در این مرحله هر چند دولت افغانستان برنامه‌هایی مانند برنامه صلح و ادغام مجدد را آماده و سعی کرد از طریق جرگه مشورتی صلح، اجماعی را ایجاد کند اما فرایند صلح در این مرحله بسیار متعدد، متناقض و ناهماهنگ بود.

۲-۲-۳. تلاش شتاب‌زده برای معامله سیاسی

در این مرحله، دولت افغانستان و ایالات متحده به منظور دستیابی به توافق سیاسی سریع برای مذاکره صلح در سطح بالا تلاش می‌کنند^۱ تا اینکه در این مرحله، توافقنامه صلح بین ایالات متحده و طالبان با نام «توافقنامه دوحه» در تاریخ ۲۹ فبروری ۲۰۲۰ امضا شد^۲ که بر این اساس توافق صورت گرفت تا زندانیان طالبان آزاد گردند و در صورت پایبندی طالبان به موافقتنامه، طی ۱۴ ماه آمریکا از افغانستان خارج شود که این خارج شدن شامل خروج همه سربازان آمریکا و ناتو از افغانستان بود.^۳ همچنین آمریکا متعهد شد که ظرف ۱۳۵ روز پایگاه نظامی خود را تعطیل کند و تحریم‌های خود را علیه طالبان مورد بازنگری قرار دهد.^۴ اما به دلیل اینکه این موافقتنامه در غیاب حکومت افغانستان بین آمریکا و طالبان

1. Omar Sadr, Ibid. at 12-23.

2. Abdul Basit, "The US-Taliban Deal and Expected US Exit from Afghanistan: Impact on South Asian Militant Landscape", (2020), available at: <https://www.jstor.org/stable/26918076>.

3. Lara Seligman, "All U.S. Troops to Withdraw from Afghanistan under Peace Deal", (2020), available at: <https://www.politico.com/news/2020/02/29/taliban-peace-deal-afghanistan-118300>.

4. Sarah Dadouch and Others, "U.S. Signs Peace Deal with Taliban Agreeing to Full Withdrawal of American Troops from Afghanistan", (2020), available at: <https://>

امضا شده بود، حکومت افغانستان در نخست آزادسازی زندانیان طالبان را رد کرد^۱ اما دیری نپایید که مجبور به آزادسازی زندانیان طالبان گردید. پس از امضای موافقتنامه بین ایالات متحده امریکا و طالبان، حملات علیه نیروهای امنیتی افغانستان افزایش یافت.^۲ مذاکرات صلح بین مقامات دولت افغانستان و طالبان در سپتمبر ۲۰۲۰ در دوحه قطر آغاز شد تا اینکه مذاکرات در شروع سال ۱۴۰۰ با بن بست مواجه شده و در ۱۵ اگست سال ۲۰۲۱ افغانستان بدست طالبان سقوط کرد یا به عبارتی تسلیم داده شد.

۲-۳. مراحل مشارکت زنان افغانستان در فرایند صلح

با توجه به اینکه دوران پسابن به لحاظ مشارکت زنان یک دوره استثنایی در حیات سیاسی و اجتماعی زنان افغانستان محسوب می شود، به این لحاظ مشارکت زنان در فرایند صلح افغانستان را می توان به سه مرحله تقسیم کرد:

۱-۳-۲. مرحله نخست از ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۵ که به نقل از گزارش تحقیقاتی با عنوان زنان در فرایند صلح و انتقال^۳ بسیار خوب و قابل قبول توصیف شده است. بطوری که حضور زنان را می توان در میز مذاکره، حضور نظارتی، مشورتی و عضویت در کمیسیون های صلح مشاهده کرد. چنانچه از میان بیست و پنج تن از امضاکنندگان نشست بن، سه تن آنها زنان بودند. به همین ترتیب از میان ۱۵۰ نهاد رسمی حاضر در گفتگو با سازمان ملل، ۴۰٪ آن متشکل از زنان بودند حتی در همین اجلاس، تأسیس وزارت امور زنان در قانون اساسی ۱۳۸۲ در نظر گرفته شد.

---

www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/afghanistan-us-taliban-peace-deal-signing/2020/02/29/b952fb04-5a67-11ea-8efd-0f904bdd8057_story.html.

1. "Afghan Conflict: President Ashraf Ghani Rejects Taliban Prisoner Release", *BBC News*. 1 March 2020.

2. Emma Graham-Harrison, "Afghanistan Civilian Casualty Figures at Record High, UN Says", (2021), available at: <https://www.theguardian.com/world/2021/jul/26/afghanistan-civilian-casualty-figures-at-record-high-un-says>.

3. "Women in Peace and Transition Processes: Afghanistan, Bonn Agreement", (2002), available at: <https://www.inclusivepeace.org/project/women-in-peace-and-transition-processes>.

۲-۳-۲. مرحله دوم بین سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۲۰ است که از شروع مذاکرات صلح در این فاصله از ۶۷ نشست رسمی و غیررسمی، زنان تنها در ۱۵ نشست شرکت داشتند که موقعیت ۲۲ درصدی حضور زنان را نشان می‌دهد.

۲-۳-۳. مرحله سوم، بعد از سال ۲۰۲۰ میلادی است، یعنی دوره‌ای که مذاکرات مستقیم بین دولت افغانستان و طالبان شروع شده است؛ در این مرحله زنان هر چند از میز مذاکره تا اقدامات گسترده و گروهی حضور دارند اما در مورد حضور معنادار زنان در این مرحله با توجه به دو مرحله پیشین با شک و تردید باید نگرست.^۱

۳. نقش زنان در تلاش‌های صلح

۳-۱. نقش زنان در تلاش‌های رسمی صلح

در افغانستان، مشارکت سیاسی زنان به گونه عام و مشارکت سیاسی زنان در سطوح تصمیم‌گیری به گونه خاص، دارای تاریخ نوسانی و متأثر از رژیم‌های سیاسی مختلف بوده و در هیچ زمانی زنان حضور ایده‌آل و پررنگ نداشته‌اند؛ بعبارت دیگر حضور زنان تابع نوع حکومت‌ها و اصلاحات از بالا به پایین بوده که به نظر می‌رسد حضور زنان در طول تاریخ، دوره طلایی خودش را در زمان پسابن یعنی تا پیش از ۱۵ اگست ۲۰۲۱ تجربه کرده است؛ زیرا در افغانستان منبع مدرن مشروعیت بعد از ۲۰۰۱ در افغانستان تجربه شد که مبنای مشروعیت مردم اعم از زن و مرد قرار گرفت و همه با هم برای تعیین سرنوشت به پای صندوق‌های رأی رفتند و بطور کلی از حقوق بشر و شهروندی برخوردار شدند و مردم به مدت بیست سال نظام جمهوری را تجربه کردند که منبع مشروعیت آن مردم و رأی مردم بود. در قانون اساسی نظام جمهوری اسلامی افغانستان مصوب ۱۳۸۲، به حقوق بشر و حقوق شهروندی با توجه به تجربیات گذشته وقع بسیار نهاده‌اند به گونه‌ای که در ماده هفتم این قانون آمده است: «دولت منشور ملل متحد، معاهدات بین‌الدول، میثاق‌های بین‌المللی که افغانستان به آن ملحق شده است و اعلامیه جهانی حقوق بشر را رعایت می‌کند.» دولت افغانستان می‌گوید که با توجه به ارزش‌های اسلامی و رسوم سنتی کشور

۱. نوروزعلی کریمی، «تحلیل راهبردی جایگاه و نقش زنان در افغانستان، مذاکرات صلح با بهره‌گیری از مدل SWOT»، اندیشه معاصر، شماره ۲۲، (۱۳۹۹)، ص ۷۱.

و رهنمودهای بین‌المللی مثل قطعنامه ۱۳۲۵ شورای امنیت سازمان ملل متحد، پلان عمل ملی خود را از ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۲ تدوین کرده که در آن بیان می‌دارد: «دولت افغانستان متعهد است که از نمایندگی زنان در همه سطوح تصمیم‌گیری، با تأکید ویژه بر نقش زنان در تلاش‌های ملی صلح در ۳۴ ولایت کشور اطمینان حاصل نموده و تصدیق نماید که صلح پایدار در افغانستان مستلزم مشارکت زنان در زندگی اجتماعی و سیاسی است.» بنابراین زنان از فرصت کم‌نظیر پیش آمده در ساختار جمهوری و قانون اساسی در طی این سال‌ها در سطح ملی و بین‌المللی برای رسیدن به صلح پایدار استفاده کردند.

اشرف فروغ که خود یکی از قربانیان جنگ است و بر اثر اصابت راکت در منزل مسکونی‌اش در کودکی قدرت حرکت پایهایش را از دست داده است در کتابی که به تازگی با عنوان «دویدن» منتشر کرده می‌نویسد: «سی سال پیش پدرانمان نمی‌دانستند خارج از چهاردیواری افغانستان، مردم آن‌سوی آب‌ها چگونه زندگی می‌کنند و به چه نعمت‌هایی دسترسی دارند. نمی‌دانستند و خوشبخت بودند، اما ما می‌دانیم. ما می‌بینیم. ما به اندازه یک پرده شیشه‌ای با خوشبختی‌ای که دیگران به شکل طبیعی دارند، نزدیک هستیم و آن قدر از آن دوریم که تنها می‌توانیم حسرت داشتن‌شان را بخوریم.»^۱ امروز بحث جهانی باعث شده که مرزها شکسته شده و به تعبیر اشرف فروغ فاصله ما با جهان به یک پرده شیشه‌ای خلاصه شود و این وضعیت همه را در یک مرحله از آگاهی و جریانات جهان قرار می‌دهد. لذا برای مردم افغانستان و بخصوص زنان آگاه افغانستان با استفاده از عصر جهانی شدن، اولویت حفظ نظام فعلی بود؛ زیرا زنان و مردم افغانستان می‌دانند در سایه چنین نظامی می‌توانند از حقوق بشری و شهروندی‌شان برخوردار باشند.

رئوس اقدامات زنان ذیل دو محور کلان ساختار و فرهنگ بشرح زیر است:

الف- حمایت از نظام جمهوری و ضدیت با امارت با استفاده از ظرفیت اخلاقی و مشروعیت‌ساز گفتمان جمهوریت در ایجاد صلح؛ زیرا با توجه به تعریف صلح پایدار مشخص گردید که ایجاد و اعمار صلح در چارچوب گفتمان جمهوریت قابل دفاع است نه نظام‌های استبدادی و مطلق‌العنان.^۲

۱. اشرف فروغ، دویدن (کابل: نشر واژه، ۱۴۰۰) ص ۸۷

۲. امین احمدی، همان، ص ۳۶۵

ب- سازماندهی و بسیج گروه‌های ذی‌نفع در داخل و خارج کشور؛ مراد از گروه‌های ذی‌نفع، گروه‌هایی از جامعه هستند که در نظام مبتنی بر قانون اساسی صاحب منفعت هستند مثل زنان، دانشجویان، استادان، روزنامه‌نگاران و فعالان مدنی، گروه‌های قومی و مذهبی. این گروه‌ها به این دلیل ذی‌نفعند که زمینه فعالیت و رشد خود را در نظام جمهوری و مردم‌سالار و همه‌شمول می‌بینند. در این زمینه باید آگاهی‌دهی صورت بگیرد و زمینه‌سازی شود تا باعث انسجام^۱ و بسیج^۲ نیروهای مؤثر در دفاع از صلح و نظام جمهوری شود. همچنین در سطح بین‌المللی باید این نکته به گروه‌های ذی‌نفع منطقه‌ای و جهانی گوشزد شود که اگر افغانستان دوباره تبدیل به لانه تروریسم شود، یک خطر جدی برای منطقه و جهان محسوب می‌گردد؛ بنابراین جنگ و تروریسم یک مسأله‌ی داخلی برای هیچ کشوری محسوب نمی‌شود و اگر آتش آن شعله‌ور گردد، بسیاری از کشورها را طعمه حریق خواهد کرد. اکنون تنها مردم افغانستان قربانی این وضعیتند اما اگر جلوی این وضعیت گرفته نشود، موج مهاجرت، پدیده مواد مخدر و صدور تروریسم و به خطر افتادن امنیت همه جانبه کشورهای همسایه و سایر کشورهای حامی تروریسم را به همراه خواهد داشت.^۳

پ- کمپین ملی علیه خشونت و گفتمان مولد منازعه و تبعیض: طالبان مولد گفتمان خشونت و منازعه است. طالبان آپارتاید و تفکیک جنسیتی، قومی و مذهبی را بر مردم تحمیل می‌کند^۴ و کمپین ملی شکل گرفته در این راستا با خشونت و گفتمانی که منازعه و تبعیض را تولید می‌کند، مبارزه می‌کند.

ت- تلاش برای توانمندسازی زنان (دسترسی به فرصت‌ها و توانایی تصرف بر توانمندی‌ها).

ث- تقویت فرهنگ صلح.

---

1. Organization.
2. Mobilization.

۳. همان، صص ۳۵۰-۳۵۱.

۴. همان، صص ۱۵۰-۱۵۱.

۲-۳. نهادهای دولتی افغانستان برای صلح

دیپلماسی رسمی توسط دولت‌ها یا سازمان‌های بین‌الدولی معمولاً با عنوان دیپلماسی مسیر اول نامیده می‌شوند. زنان با حضور در نهادهای رسمی صلح در سطح ملی و بین‌المللی در نقش‌های ناظر و گروه فشار در پیش‌نشست‌ها و در اصل مذاکرات و در حاشیه مذاکرات و به حیث مذاکره‌کنندگان اصلی توانسته‌اند نقش خوبی با توجه به شرایط ایفا کنند.^۱ هر چند برخی‌ها نقد می‌کنند که نقش زنان معنادار^۲ نبوده است.

۱-۲-۳. شورای عالی صلح

دولت افغانستان در سال ۲۰۱۰ یا ۱۳۸۹ خورشیدی، شورای عالی صلح را با شعبات آن در ۳۴ ولایت کشور در زمان حامد کرزی، رئیس‌جمهوری وقت، ایجاد کرد و هدف آن را تلاش برای ادغام عناصر ضد دولت در مرحله صلح بیان کرد. برای این منظور اعضای شورا جلسات زیادی با جهادی‌ها، علما و زنان برگزار کردند. شورای عالی صلح متشکل از یک کمیته اجرایی و شش کمیته دائمی بود. هدف اصلی این شورا ایجاد اجماع ملی و انجام مصالحه سیاسی بوده است.^۳ در نهایت رئیس‌جمهور غنی طی یک فرمان، دبیرخانه این شورا را لغو کرده و در سال ۲۰۱۹ صلاحیت‌های آن نهاد را به وزارت دولت در امور صلح واگذار کرد.

بطور کلی شورای عالی صلح متشکل از ۶۹ عضو بوده که ۹ عضو آن زنان بودند. همانند تمام نهادهای دولتی افغانستان در شورای عالی صلح هم، جایگاه زنان توسط بخش

۱. علی احمدی، «نقش زنان در تامین صلح»، اندیشه معاصر، شماره ۲۲، (۱۳۹۹)، صص ۲۰۶-۲۰۷.

۲. در گزارشی که توسط پافینپولتر و دکسون انجام شده، آنها عناصری از مشارکت معنادار زنان را آورده‌اند که در مجموع چهار عنصر است: الف- حضور یافتن به منظور بهره‌گیری از فرصت در راستای اطلاع‌رسانی، تأثیرگذاری و تصمیم‌گیری، ب- اعمال تأثیرگذاری روی نگرش‌هایی مبتنی بر جنسیت به منظور اقدامات گسترده‌تر از مرز جنسیت، پ- داشتن نمایندگی و اعزام نماینده در خصوص تنظیم بحث و ائتلاف‌سازی، ت- دارا بودن کارآیی، دانش و اعتماد به نفس به این منظور که از منافع زنان نمایندگی مؤثر کنند. پس با توجه به این عناصر، مشارکت معنادار به این معنا است که باید این مشارکت آگاهانه و از ابتدای فرایند صلح تا مرحله رسیدن به توافق و مراحل پس از صلح، همراه با تأثیرگذاری و شرکت در تصمیم‌گیری‌ها باشد (نوروزعلی کریمی، همان، ص ۷۰).

3. Omar Sadr, Ibid. at 17.

جنדרا^۱ تقویت می‌شد که کار عمده آن افزایش دانش و آگاهی زنان در ارتباط به روند صلح و اهمیت حضور زنان در روند صلح بود. علاوه بر آن شورای عالی صلح کمیته اختصاصی زنان نیز داشت که هدف آن ایجاد ساختارها، تشکیلات مرکزی و محلی بود که در آن برابری جنسیتی رعایت شده باشد. همچنین شورای عالی صلح، کمیته‌های صلح ولایتی داشت که توسط والی هر ولایت رهبری می‌شد. در ترکیب و ساختار کمیته‌های صلح در مجموع هفتاد و یک زن حضور داشت^۲ یعنی در هر کمیته دو تا سه زن عضویت داشته است. این زنان با فعالان جامعه مدنی، تشکلات سیاسی و اجتماعی مثل شوراهای احزاب و همچنین با خانواده‌های مخالفین نیز گفتگو می‌کردند تا حمایت آنان را در صلح‌سازی بدست آورند. به همین ترتیب زنان در شورای عالی صلح در سطح ملی در برگزاری جلسات متعدد با نهادهای مدنی و سایر سازمان‌های فعال در بخش صلح همکاری می‌کردند. بنابراین می‌توان گفت زنان عضو شورای عالی صلح در نهادهای مختلف داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی فعالیت داشتند. با برخی نهادهای جامعه مدنی و حقوق بشر مثل «شبکه زنان افغان»^۳، «انستیتوت پژوهش زنان، صلح و امنیت» و «مؤسسه تساوی صلح و دموکراسی» همکاری دارند.^۴ بر اثر دادخواهی جنبش زنان در افغانستان، معاون زن شورای عالی صلح در مذاکرات مستقیم با حزب اسلامی شرکت کرد.^۵

با توجه به تعهدات ملی و بین‌المللی دولت افغانستان در مورد زنان، فضایی برای زنان فراهم شد تا از طریق میکانیزم رسمی و غیررسمی پروسه صلح با مذاکره کنندگان ملی و بین‌المللی در یک فضا کار کنند اما با وجود این بر اساس یک نظرسنجی ز سوی واحد

۱. جندر به معنای جنسیت یا جنس اجتماعی، ناظر به نقش اجتماعی افراد بویژه زنان با توجه به جنسیت آنها می‌باشد. در تشکیلات اداری تمام نهادهای دولتی افغانستان بین سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۲۱ میلادی بخشی به این نام فعالیت داشته است که هدف آن بیشتر حصول اطمینان از حضور مناسب زنان در ادارات و جلوگیری از تبعیض جنسیتی در سطح نهادهای دولتی بوده است.

۲. آناهیتا سیفی، «مثلث زنان، صلح و امنیت در افغانستان از دیدگاه شورای امنیت سازمان ملل»، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، شماره ۶۶، (۱۳۹۹)، ص ۳۵۳.

3. AWN (Afghan Women Network).

۴. آناهیتا سیفی، همان، ص ۳۵۴.

5. Thomas Ruttig, "Almost Signed? The Peace Agreement with Hezb-e Islami", (2016), available at: <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/war-and-peace/almost-signed-the-peace-agreement-with-hezb-e-islami>.

تحقیق و ارزیابی افغانستان، زنان از نقش خود در گفتگوهای صلح راضی نیستند. حبیبه سرابی عضو شورای عالی افغانستان می‌گوید که تصامیم برای زنان اعلام می‌شود و هیچگاه زنان بخشی از تصمیم‌گیری نبوده‌اند؛ بنابراین بنظر می‌رسد که نقش زنان حتی در سطح ملی نمادین بوده است. با توجه به این موارد می‌توان گفت که نقش رسمی زنان در سطح ملی نمادین بوده زیرا در جامعه مردسالاری چون افغانستان، زنان جدی گرفته نمی‌شود و نیاز به زمان خیلی زیادی دارد تا اصلاح فرهنگی صورت بگیرد.^۱

۲-۲-۳. وزارت دولت در امور صلح

وزارت دولت در امور صلح می‌گوید که این وزارت بر اساس پیشنهاد لویه جرگه مشورتی صلح ایجاد گردیده و هدف از ایجاد آن انسجام فعالیت‌های صلح زیر یک چتر واحد و افزایش هماهنگی‌های درون‌کشوری و بیرونی می‌باشد. اما بنظر می‌رسد با جدی‌شدن گفتگوهای صلح گروه طالبان و آمریکا و حاضر نشدن طالبان به گفتگو با دولت افغانستان، حکومت در ماه سرطان (تیر) ۱۳۹۸ وزارت دولت در امور صلح را ایجاد و رییس جمهور غنی طی فرمانی دبیرخانه یا دارالانشای شورای عالی صلح را لغو کرده و هدف آن را «انسجام هرچه بهتر تمامی تلاش‌ها در راستای تأمین صلح در کشور و ایجاد محوریت واحد جهت پیشبرد کلیه مسائل مربوط به صلح» خواند و سلام رحیمی، رییس دفتر، خود را بعنوان وزیر دولت در امور صلح تعیین کرد اما برخی از تحلیلگران مثل حفیظ منصور، نماینده پیشین مجلس نمایندگان، می‌گوید با توجه به سیاست تمرکزگرایی حکومت فعلی، تصمیم گرفته شده بجای شورای عالی صلح که مستقل تر بود، یک اداره حکومتی ایجاد شود.^۲ در بدنه این وزارت یک معاونت امور حقوق بشر و جامعه مدنی وجود داشت که ذیل آن ریاست انسجام امور زنان، ریاست هماهنگی مسائل جندر، ریاست تشکل‌های سیاسی و نهادهای جامعه مدنی و ریاست هماهنگی با نهادهای امنیتی، دفاعی، ملی و امور

۱. محمد قاسم وقایان و دیگران؛ بررسی گفتگوهای صلح در افغانستان در چهار دهه گذشته (کابل: انستیتوت مطالعات استراتژیک افغانستان، ۱۳۹۵) ص ۹۲.

۲. عصمت‌الله سروش، «وزارت دولت در امور صلح؛ مدیریت صلح یا تورم تشکیلاتی»، (۱۳۹۸)، قابل دسترسی در: <https://www.etilaatroz.com/81679/state-department-of-peace-peace-management-or-inflation>.

زندان‌ها و همچنین ریاست نظارت بر کاهش خشونت و آتش‌قرار داشت. در رأس این معاونت خانمی به اسم دکتر عالمه قرار داشت.^۱

۳-۲-۳. شورای عالی مصالحه ملی

شورای عالی مصالحه پس از انتخابات ریاست جمهوری در سال ۲۰۱۹ به منظور رهبری روند صلح افغانستان ایجاد شد. این شورا متشکل از هیأت رهبری شورای عالی مصالحه و هیأت مذاکره‌کننده بود که پس از یک توافقنامه سیاسی بعد از انتخابات سال ۲۰۱۹ ریاست جمهوری ایجاد گردید. این ساختار به ریاست عبدالله عبدالله یک مجمع رهبری و یک شورای عمومی داشت. بیشتر رهبران تأثیرگذار سیاسی عضو مجمع رهبری و حدود ۱۰۰ نماینده دیگر نیز عضویت این شورا را داشته که کار اصلی شورا تأیید یا ردّ تصمیم‌های سرنوشت‌ساز هیأت مذاکره‌کننده دولت با طالبان بود.^۲ در شورای عالی مصالحه نمایندگان افراد سیاسی، نمایندگان احزاب، اعضای پارلمان افغانستان، جریان‌های فکری، نمایندگان اقوام، زنان، جوانان و افغانستان حضور داشتند.^۳ مقام ریاست شورای عالی مصالحه دارای پنج معاون بود. معاونین تیم ثبات و همگرایی بعنوان معاونین رییس شورای عالی مصالحه ملی ایفای وظیفه می‌کردند.

شورای عالی مصالحه ملی امور مربوط به روند صلح را تنظیم، تصویب و رهبری می‌نمود. تصامیم و تصاویر شورای عالی مصالحه ملی، نهایی بوده و در پرتو قانون اساسی کشور عملی نمودن آن الزامی شمرده می‌شد. هیأت مذاکره‌کننده به راهنمایی کمیته رهبری شورای عالی مصالحه ملی ایفای وظیفه کرده و مطابق مصوبات و رهنمایی آن عمل می‌کردند و به رییس و شورای عالی مصالحه ملی گزارش می‌دادند. وظایف شورای عالی مصالحه ملی بشرح ذیل بود:

۱. تمام معلومات درباره این وزارت در سایت این وزارت به آدرس زیر قابل دسترس است:

<https://smp.gov.af/index.php/dr>.

۲. وحیده پیکان، «نخستین نشست شورای عالی مصالحه ملی برای نقشه راه صلح در افغانستان»، (۲۰۲۰)، قابل دسترس در: <https://www.independentpersian.com/node/103536>.

۳. بی‌نا، «نخستین نشست شورای عالی مصالحه ملی افغانستان برگزار شد»، ۱۳۹۹، قابل دسترس در:

Available at: <https://www.bbc.com/persian/afghanistan-55198554>.

- ایجاد اجماع ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی در امور صلح؛
- جلب کمک‌ها و پشتیبانی بین‌المللی برای پیشبرد بهتر امور صلح؛
- جلب کمک‌های بین‌المللی برای بازسازی پس از برقراری صلح.^۱

در این شورا یک معاونت بنام معاونت امور زنان و حقوق بشر وجود داشت که به گفته معاون شورای عالی مصالحه ملی، زهره مطهر احمدزی، این معاونت تحت رهبری شورای عالی مصالحه ملی برای رسانیدن صدای واحد صلح به همه ادارات ذیربط دولتی و غیر دولتی، جامعه مدنی، شوراها و پارلمان و برای تطبیق میکانیزم پروسه صلح و همچنین دفاع از حقوق حقه زنان ایفای نقش می‌کرد. همچنین کمیسیونی به اسم کمیسیون زنان در این شورا ایجاد شد که به گفته عبدالله عبدالله، رییس شورای عالی مصالحه ملی، «هدف از گشایش آن، رسانیدن صدای زنان به گوش جهانیان و هیأت‌های مذاکره‌کننده دو طرف در دوحه بود.^۲ این شورا همواره نشست‌های مشورتی با زنان سیاستمدار افغانستان داشته و بر جنبه‌های مبهم صلح، تفاوت ماهوی دیدگاه‌ها با دیدگاه طالبانی، اهمیت تکیه بر چارچوب شهروندمحور قانون اساسی و اهمیت حضور معنادار زنان برای آینده‌ای باثبات تأکید داشت. این شورا باید تسهیل‌کننده یک روند پایدار برای صلح و ثبات می‌بود که زنان، جوانان، اقلیت‌های دینی و مذهبی و جامعه متکثر افغانستان خود را در آن ببینند.

زنان در ساختار رسمی صلح افغانستان در سطح ملی و بین‌المللی نقش قابل ملاحظه‌ای داشتند؛ هر چند زنان خود ادعا داشتند که نقش رسمی زنان باید معنادار باشد و این حاکی از نمادین بودن نقش زنان است. به همین ترتیب زنان در سطح بین‌المللی در کنفرانس پاریس و قطر شرکت کردند. بیشتر مذاکرات در مرحله اخیر با همان شتاب سیاسی در دوحه قطر انجام شد که خانم‌ها فوزیه کوفی، حبیبه سرابی، فاطمه گیلانی و شریفه زرمتمی وردک حضور داشتند. برخی از زنان هم سفرهایی به منظور تبادل تجارب به برخی کشورهای مثل فلیپین و اندونزی داشتند که در این سفرها شماری از زنان از شورای عالی

۱. عصمت‌الله سروش، «سرنوشت شورای عالی مصالحه ملی چه می‌شود؟»، (۱۳۹۹)، قابل دسترس در:

<https://www.etilaatroz.com/106652/what-will-happen-to-supreme-national-reconciliation-council>.

۲. فریبا سادات، «گشایش کمیسیون امور زنان از سوی شورای عالی مصالحه ملی»، (۱۳۹۹)، قابل دسترس در:

<https://tolonews.com/fa/afghanistan-169712>.

صلح، جامعه مدنی و پارلمان شرکت کردند. در این اواخر یعنی ابتدای سال ۱۴۰۰ که پروسه صلح با شتاب زدگی تمام پیش می‌رفت، قرار بود نشستی در سطح بلند با طالبان در استانبول ترکیه برگزار شود. در این نشست علاوه بر اعضای تیم مذاکره کننده، قرار بود تعدادی از خانم‌ها از سراسر ولایات افغانستان و افغانستانی‌های مقیم کشورهای همسایه در حاشیه نشست در پیش‌نشست‌ها شرکت کرده و دغدغه‌های خودشان را توسط نمایندگان^۱ که از میان خودشان انتخاب می‌کردند، در نشست رسمی با طالبان به اشتراک بگذارند. برخی پیش‌نشست‌ها در کابل هم برگزار گردید که برخی شرکت‌کنندگان که قرار بود در پیش‌نشست‌ها و نشست اصلی در استانبول شرکت کنند، آمادگی لازم را داشته باشند. این پیش‌نشست‌هایی که در کابل برگزار می‌گردید، بنام «همبستگی زنان افغان برای صلح فراگیر» بود. این پیش‌نشست‌ها در کابل از سوی شبکه زنان افغان تنظیم گردیده بود.^۲ در کنار این، دادخواهی رسمی توسط شهرزاد اکبر، رییس کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، در نشست سازمان ملل به تاریخ پانزدهم سنبله (شهریور) سال جاری صورت گرفت که خانم اکبر بخوبی از زنان افغانستان و نقش آنان در تأمین صلح نمایندگی کردند.

۴. اقدامات سیاسی زنان خارج از نهادهای رسمی صلح یا اقدامات مسیر ۱.۵ (اقدامات نیمه رسمی و نیمه غیر دولتی)

از اقدامات غیررسمی و نیمه‌رسمی زنان می‌توان به فعالیت‌های وزارت امور زنان در کنار نهادهای رسمی صلح افغانستان نام برد. این وزارت برای نخستین بار در تاریخ افغانستان، پس از سال ۲۰۰۱ یعنی پس از سرنگونی حکومت طالبان توسط دولت موقت، برای حمایت از حقوق زنان ایجاد گردید. از وظایف عمده این وزارت نظارت، پالیسی‌سازی و هماهنگی میان نهادهای دولتی و غیردولتی در راستای خدمت‌رسانی برای زنان بود. لذا وزارت امور زنان بعنوان وزارتی که نمایندگی رسمی زنان را به عهده داشت، در راستای حمایت از جمهوری اسلامی بعنوان یک نظام که می‌تواند افغانستان را به صلح پایدار برساند و

۱. این طرح و زمینه سفر از سوی موسسه میکانیزم افغانستان برای صلح همه‌شمول تدارک دیده شده بود. مسئول این موسسه از پژوهشگران مطرح صلح در افغانستان به اسم مریم صافی بود.

۲. وحیده پیکان، «زنان افغان خواهان مشارکت فعال در نشست استانبول هستند»، (۲۰۲۱)، قابل دسترسی در:

زمینه‌های منازعه را ریشه‌کن بسازد، اقدامات زیادی را در دست گرفت. بنابراین این وزارت از اعمار صلح با استناد به اسناد، قوانین و مسئولیت‌های بین‌المللی در چارچوب نظام جمهوری دفاع کرد.

بطور کلی وزیر امور زنان که رییس اسبق شبکه زنان افغان و عضو هیأت مؤسس این شبکه فعال در عرصه حقوق زنان در افغانستان بود، با مشکلات زنان و نهادهای رسمی و غیررسمی که می‌توانست برای زنان کار کند، آشنایی لازم داشت. به همین دلیل در زمان که متصدی وزارت امور زنان بود در کنار اینکه با نهادهای غیر رسمی در ارتباط بود و برای صلح کار می‌کرد، در داخل وزارت هم رسماً اقدام به برگزاری نشست‌هایی در سطح بالا در جهت هماهنگی بیشتر میان زنان سیاستمدار افغانستان کرد.

۵. نقش زنان در تلاش‌های غیررسمی صلح (پیشگیرانه، محافظتی و صلح‌سازی)

نقش غیررسمی زنان شامل دیپلماسی مسیر دوم می‌گردد. دیپلماسی مسیر دوم به تلاش‌های غیررسمی در جهت یافتن صلح بین طرفین درگیر گفته می‌شود؛ بطور ایده‌آل، این دو مسیر یعنی مسیر اول و نقش رسمی و مسیر دوم و نقش غیررسمی می‌توانند تکمیل‌کننده یکدیگر باشند. بطور کلی ابتکارات دیپلماسی «مسیر دو» خیلی کمک‌کننده بود.^۱ اقدامات غیر رسمی زنان بیشتر از طریق سازمان‌های غیردولتی اعمال می‌گردید. لذا لازم است در ابتدا اشاره‌ای به سازمان‌های غیردولتی در ارتقای صلح پایدار داشت. سازمان‌های غیردولتی در طی سال‌های گذشته یعنی دوره پسابن رشد چشمگیری در افغانستان داشته‌اند. سازمان‌های غیردولتی زنان برای ارتقای موقعیت اجتماعی، سیاسی، اقتصادی زنان در همه کشورهای جهان توسعه یافته‌اند. در رابطه با صلح افغانستان، مؤسسات غیردولتی که فعالیت داشتند عبارت بودند از: «مؤسسه برابری برای صلح و دموکراسی»^۲، «دفتر ارتباط»^۳، «حرکت سمون»^۴، «جرگه هماهنگی نهادهای مدنی»، «مؤسسه ابتکار آزاد و مدنی برای صلح»، «مؤسسه رفاه بشری و

---

1. Omar Sadr, Ibid. at 52.
2. Equality for Peace and Democracy.
3. The Liaison Office.

۴. سمون واژه پشتو به معنای اصلاح است.

دموکراسی افغانستان^۱، «مؤسسه ابرار»^۲، «مؤسسه انکشافی افغان»^۳، «همکاری برای صلح و انکشاف»^۴، «مؤسسه آموزشی و تحقیقی صلح»^۵، «مرکز انکشافی و تربیوی^۶ افغان»، «مؤسسه‌ی روزنه‌ی صلح زنان و بازسازی افغانستان»^۷، «همکاری برای صلح و وحدت»^۸، «مجتمع تحول صلح‌آمیز افغانستان»^۹، «انستیتوت تحقیقاتی زنان، صلح و امنیت افغانستان»^{۱۰}، «مرکز تعلیمی زنان افغان»، «مؤسسه انکشافی سنایی»^{۱۱}، «فدراسیون نهادهای جامعه مدنی»^{۱۲} و «شبکه زنان افغان»^{۱۳} و «مؤسسه بین‌المللی کوردید»^{۱۴} ۱۵

۱-۵. استفاده از تخصص سازمان‌های غیردولتی و جامعه مدنی

۱-۱-۵. سازمان‌های غیردولتی و کارگاه‌های حل مشکل

سازمان‌های غیردولتی که در زمینه حل درگیری، تحقق دموکراسی، حقوق بشر و توسعه کار می‌کنند می‌توانند برای توسعه هر دو برنامه مورد استفاده قرار گیرند. بعنوان مثال سازمان‌های غیردولتی با تخصص مناسب در حل درگیری می‌توانند در تأمین کمک به حل منازعه در سطح اجتماع و آموزش دادن به عواملان محلی در حل مشکل و برقراری جایگاه‌های محلی برای گفتگو یاری نمایند. همین‌طور اطلاعات موجود در مورد روش‌های حل مشکل را در تمام سطوح اجتماع توسعه بخشیده و انتشار دهند. علاوه بر آن سازمان‌های غیردولتی می‌توانند افراد را در سطح محلی ترغیب نمایند تا در راستای دستیابی

1. Afghanistan Human Rights and Democracy Organization.
2. Afghanistan Aputee Bicyclists for Rehabilitation and Recreation.
3. Afghanistan Development Association.
4. Cooperation for Peace and Development.
5. Peace Training and Research Organization.

۶. تربیتی.

7. Peace Windows Women Rehabilitation Organization for Afghanistan.
8. Cooperation for Peace and Unity.
9. Peaceful Transformation of Afghanistan.
10. Women Peace and Security Research Institute.
11. Sanayee Development Organization.
12. Federation Afghanistan Civil Society.
13. Afghan Women Network.
14. Cord Aid.

۱۵. مهدی عباس‌زاده و دیگران، «نقش زنان در فرایندهای مربوط به صلح در عصر جهانی شدن؛ مطالعه موردی افغانستان»، سپهر سیاست، شماره ۱۱، (۱۳۹۷)، صص ۱۸۷-۱۸۸.

به اجماع گروهی در مورد اینکه چه چیزی برای حکومت‌داری^۱ خوب لازم است، کار کنند. همچنین در جهت تفاهم فرهنگی و تکثرگرایی، آغاز حمایت از فعالیت‌های اجتماعی محلی، وارد کردن موضوعات حقوق بشری و تکثرگرایی و تفاهم فرهنگی در دروس مدارس کمک کند و به این ترتیب به تقویت و بهبود جایگاهی برای گفتگو و حل مشکل بپردازد. به همین ترتیب شرایطی را فراهم سازند تا زنان و سایر اقشار بتوانند از تجربه رهبران منطقه و کشورهای مشابه در راستای رسیدن به صلح استفاده نمایند.^۲

۲-۱-۵. سازمان‌های غیردولتی و توسعه و انتشار نظریه و تحقیق

یک نقش مهم بویژه برای سازمان‌هایی که پایه‌های اکادمیک و تحقیقاتی دارند، توسعه و انتشار دانش و نظریه حل درگیری بوده است.^۳ تعداد زیادی کتاب و مجله در این زمینه از سوی برخی سازمان‌های غیردولتی (NGO) نوشته شده که برخی از آنها در پیشینه تحقیق آورده شده است. بطور کلی سازمان‌های غیردولتی و فعالان حقوق زن می‌توانند در عرصه جامعه مدنی در بخش مشاوره حقوقی، برگزاری کنفرانس‌های مطبوعاتی، برگزاری نشست در راستای حمایت از مطالبات زنان و مردم، شرکت در مصاحبه‌ها و گفتگوها در راستای صلح و انعکاس خواست‌های زنان، دادخواهی برای حقوق زنان بطور عموم و زنان شامل در بخش امنیتی به گونه خاص، جمع‌آوری موارد نقض حقوق بشر، برپایی اعتصاب‌ها و اعتراض‌ها، برگزاری کنفرانس‌ها، کار با رسانه‌های جمعی، همکاری با سازمان‌های غیردولتی دیگر، راهپیمایی‌های جمعی و ... کار کنند. این تلاش‌ها هر چند فاقد ضمانت اجرایی رسمی است اما در این جهان، قدرت تکنولوژی مرزهای جغرافیایی را درنوردیده است و هر اقدامی

---

۱. حکومتداری خوب هم در نظام جمهوری اسلامی قابل تحقق است؛ زیرا ویژگی‌هایی مثل پاسخگویی و حق اظهارنظر و ثبات سیاسی و نبود خشونت و حاکمیت قانون از شاخصه‌های حکومتداری خوب است که در نظام جمهوری، امروزه مردم سالاری مصداق اصلی آن محسوب می‌گردد. این ویژگی‌ها را می‌توان یافت و می‌توان گفت در نظام مردم سالاری از اصول آن پنداشته می‌شود. زیرا حکومت‌داری خوب در مورد فرایندهای تصمیم‌گیری بحث می‌کند و مشارکت زنان در تصمیم‌گیری از شاخصه‌های حکومتداری خوب محسوب می‌گردد؛ مرتضی محقی، «حکومتداری خوب، زنان و صلح پایدار در افغانستان»، اندیشه معاصر، شماره ۲۲، (۱۳۹۹)، صص ۵۱-۶۲.

۲. کانی پک، همان، صص ۳۶۲-۳۶۳.

۳. همان، صص ۲۸۵-۲۹۰.

واکنش ملی و بین‌المللی را می‌تواند با خود به همراه داشته باشد و اهرم فشاری بر صاحبان قدرت شود و به شکلی ضمانت اجرایی غیررسمی را با خود به همراه داشته باشد. از این جهت این سازمان‌ها می‌توانند سهم قوی و قدرتمندی در بسیج افکار عمومی برای صلح ایفا کرده و تداوم‌دهنده تلاش‌های رسمی صلح باشند؛ طوری که تاکنون نشان داده شده، بیشتر از هر جایی زنان در این نهادهای غیررسمی نقش معناداری را در روند صلح ایفا کردند.

بطور عموم؛ فعالیت‌های غیررسمی زنان مثل آگاهی‌دهی در مورد صلح، گفتگوهای مستقیم با گروه‌های ضد دولت، ایجاد شوراهای محلی غیردولتی برای صلح، مشارکت زنان در تلاش‌های صلح و حل اختلافات صورت گرفته است. همچنین جامعه مدنی، فعالان حقوق زنان و صلح، همراه با مقامات دولتی مانند اعضای زن کمیته‌ی شورای عالی صلح، ورکشاپ‌ها، کنفرانس‌ها و برنامه‌های دادخواهی در مورد مشارکت زنان در تلاش‌های صلح راه‌اندازی نمودند، اما گزارش واحد تحقیق و ارزیابی نشان می‌دهد که نقش زنان تاکنون نمادین بوده است. با وجود این، زنان تلاش نهایی خود را برای به حداکثر رساندن تاثیر نقش‌شان در مورد صلح به واسطه برگزاری ورکشاپ‌ها، برنامه‌های مختلف دادخواهی و مشارکت در تلاش‌های صلح و حل منازعه، مشخصاً در مورد قضایای مرتبط به خشونت‌های خانوادگی انجام داده‌اند.^۱ در نتیجه زنان با استفاده از تخصص و ظرفیت نهادهای غیردولتی که تعداد آنها در افغانستان قابل ملاحظه بوده است، در این چند محور توانسته‌اند ایفای نقش کنند از جمله: حمایت از نظام جمهوری و ضدیت با امارت^۲، سازمان‌دهی و بسیج گروه‌های زنان ذی‌نفع در داخل و خارج کشور، توانمندسازی زنان در راستای صلح بخصوص به کمک گروه‌های حل منازعه و کمپین ملی علیه خشونت و گفتمان مولد منازعه و تبعیض.^۳

---

۱. شکریه آزادمنش و احسان‌الله غفوری، مشارکت زنان در پروسه صلح: مطالعه موردی (کابل: واحد تحقیق و ارزیابی

افغانستان، ۱۳۹۹) صص ۷-۱۱.

۲. محمد امین احمدی، همان، ص ۳۶۵.

۳. همان، صص ۳۵۰-۳۵۱.

تلاش‌ها و مشارکت زنان در سطح ملی و بین‌المللی به گونه غیررسمی قابل ملاحظه بوده است. طوری که برخی از این اقدامات حتی بعد از شکست پروسه صلح و حاکمیت رژیم طالبان هم ادامه داشته است.

۲-۵. تقویت فرهنگ صلح یا نقش فرهنگی زنان (پیشگیرانه و صلح‌سازی)

مفهوم فرهنگ صلح برای اولین بار به رهبری یونسکو و حمایت جامعه مدنی توسط سازمان ملل پذیرفته شد. چنانچه منشور سازمان ملل متحد در مقدمه خود اعلام کرد: «ما، اعضای سازمان ملل متحد، مصمم به نجات نسل‌های بعدی از بلاهای جنگ هستیم...». همین تعهد به صلح در مقدمه قانون اساسی یونسکو بیان می‌دارد که: «به دلیل آنکه جنگ از ذهن انسان‌ها آغاز می‌شود، دفاع از صلح نیز باید در ذهن انسان‌ها ایجاد و پرورش بیابد». همان مطلب که فارابی به آن اشاره دارد که از آن به صلح درونی یاد می‌کند.^۱

با توجه به تمام این موارد زنان بطور رسمی و غیررسمی می‌توانند از بازیگران اصلی هدایت جامعه بسوی فرهنگ صلح باشد که این نقش‌آفرینی می‌تواند از خانواده آغاز شود؛ طوری که مادر به تشویق عملی همسر و فرزندان به حل مشکل از راه گفتگو پردازد. تلاش زنان برای جلوگیری از خشونت علیه زنان و خشونت زن علیه زن در نقش مادر شوهر و خواهر شوهر و عروس و سایر موارد می‌تواند روحیه صلح و خشونت‌بیزیاری را در خانواده نهادینه سازد. هر چند نقش سنتی زنان به واسطه دنیای مدرن امروز، بد معرفی شده اما برعکس امروزه با تمرکز و تعریف جدید از نقش سنتی زنان که خواسته یا ناخواسته در هر عصری عده‌ای کثیر از زنان در نقش‌های سنتی بسر می‌برند، می‌توان از این پتانسیل برای ایجاد صلح پایدار و به‌روزسازی جامعه‌پذیری و رسیدن به صلح پایدار که قدم‌های عمده نقش ایفا کردن در صلح‌سازی، صلح‌بانی و حل دیپلماتیک تعارضات و پرهیز از خشونت و در نهایت اعمار صلح و حل منازعه می‌باشد، استفاده کرد. به همین ترتیب برای رسیدن به صلح آگاهی مادران برای آگاهی‌دهی به فرزندان در جهت دوری از انواع مواد

---

۱. اینگیورک براینز و دیگران، فرهنگ صلح و چشم‌انداز زنانه، ترجمه سید عبدالمحید زواری و فرشته کندی دابنی (تهران: موسسه پژوهشی انتشاراتی منشور فرهنگ صلح، ۱۳۹۶) صص ۶۲-۶۳.

مخدر و نظارت مادرانه از عملکرد فرزندان می‌تواند گام جدی را در راستای جلوگیری از خشونت بردارد. گزارش‌هایی در افغانستان وجود دارد که طالبان با دادن پول اندک به معتادان مواد مخدر از آنها برای اعمال تروریستی استفاده می‌کرده است؛ طوری که در مواردی اثبات شده که معتادان مین‌های مغناطیسی^۱ را به موتورهای حامل کارمندان ملکی و نظامی و شهروندان عادی نصب می‌کرده‌اند.

۳-۵. نقش اقتصادی زنان در صلح پایدار

بطور کلی نمی‌توان وضعیت زنان را جدا از وضعیت مردان رقم زد و یا توصیف کرد. توسعه‌نیافتگی نمی‌تواند با نگاه یکجانبه حل شود آنهم در کشوری که مردان، بی‌سواد و فقیرند و زنان هم از چنین وضعیتی به مراتب بیشتر رنج می‌برند. جان آلن^۲، جنرال بازنشسته و فرمانده سابق نیروهای کمک به امنیت در افغانستان، در یک همایش در سال ۲۰۱۹ با عنوان «مشارکت زنان در پیشگیری و حل مناقشات» در واشنگتن با مقامات دولتی، کارشناسان جامعه مدنی، رهبران نظامی برگزار شده بود، بیان کرد که زنان می‌توانند نقش مهمی در کاهش افراط‌گرایی در جامعه ایفا کنند که به نوبه خود امنیت را بهبود می‌بخشند، با توانمندسازی زنان می‌توانیم از آنها برای کاهش وضعیت رادیکالیزاسیون استفاده کنیم.^۳ بی‌بهره بودن زنان از آموزش باعث شده که در سال‌های جنگ، مادران نتوانند در غیاب پدران در امرار معاش خانواده در عالم مهاجرت سهم داشته باشند. چه در داخل افغانستان و چه در خارج از افغانستان این کودکان بودند که در تأمین درآمد خانواده‌هایشان از طریق جمع‌آوری ضایعات، تکدی‌گری و دادوستد در جاده‌ها و معابر عمومی نقش ایفا کردند. در خانواده‌هایی که مرد نداشتند یا مردی داشتند که به دلیل جنگ معلول شده بود، سرپرستی و امرار معاش با کودکان بود یا اگر تمام اعضای بزرگسال خانواده زن بودند، فرزندان پسر را برای حمایت پوشاک و تغذیه به یتیم‌خانه‌ها می‌فرستادند که اکثر این یتیم‌خانه‌ها از طرف مدارس اسلامی یا سازمان‌های سیاسی اداره

۱. مین‌هایی که خاصیت آهنربایی داشته و آن را برای انفجار و انهدام وسایل نقلیه به کف وسایط نقلیه که قابل دیدن نیست، می‌چسبانند.

2. Jahn Allen.

۳. آناهیتا سیفی، همان، ص ۳۷۲.

می شدند که در مقابل اینکه به آنها غذا و لباس و جا می داد، از آنان در اهداف نظامی و استفاده می شده است. بر اساس این گزارش این کودکان بر اساس هویت قومی شان از آسیب پذیری بیشتری برخوردار بودند.^۱ فقر و توسعه نیافتگی از عوامل گرایش مردم به گروه طالبان است؛ به این دلیل آنها به شکلی به ناامنی ها دامن می زدند و می زدند تا زمینه امرار معاش غیرقانونی خودشان را فراهم کنند زیرا در افغانستان در طی سال ها جنگ، اقتصاد سیاسی با اقتصاد مافیایی مواد مخدر گره خورده است.^۲ با این تلاش های رسمی و غیررسمی چند عامل مهم داخلی باعث شکست روند صلح شد: **اول**، «اختلاف بر سر حکومت داری، مثل اصل تفکیک قوا و صلاحیت قانونی نهادها و رعایت موافقتنامه سیاسی میان دو گروه انتخاباتی (محمد اشرف غنی و دکتر عبدالله عبدالله)؛ **دوم**، اختلاف بر سر نحوه دفاع از نظام در برابر طالبان که باید در یک مکانیزم ملی و به دور از نگاه قومی بر نحوه دفاع از نظام پرداخته می شد؛ **سوم**، اختلاف بر سر صلح و ساختار نظام آینده و **چهارم**، ایجاد ظرفیت و راه حل سیاسی جدید با توجه به خواسته ها و نیازهای طالبان که از مشروعیت مردمی برخوردار باشد.^۳

۶. شکست روند صلح و ادامه فعالیت های زنان

سناریوی شکست صلح، تکرار تاریخ بود. این سناریو به این زودی و بدون مقاومت برای مردم افغانستان قابل تصور نبود. با مطرح شدن این سناریو عملاً موضوع صلح در افغانستان منتفی گردید و زنان از حوزه عمومی حذف شدند؛ اما با این حال زنان افغانستان دست از دادخواهی برای احقاق حقوق شان برنداشتند؛ طوری که برخی از این اقدامات حتی پس از شکست پروسه صلح و حاکمیت رژیم طالبان هم ادامه داشت. همانند برگزاری تظاهرات ها برای بازگشایی مکاتب و حق کردن زنان و نیز سایر فعالیت های زنان و دختران در فضای مجازی بعد از به بن بست خوردن روند صلح.

۱. پترمارزدن، همان، ص ۵۳.

۲. محمد قاسم وقائیان و دیگران؛ بررسی گفتگوهای صلح در افغانستان در چهار دهه گذشته (کابل: انستیتوت مطالعات استراتژیک افغانستان، ۱۳۹۵) ص ۹.

۳. محمد امین احمدی، همان، صص ۳۵۷-۳۵۸.

همین‌طور زمانی که دختران بالاتر از صنف ششم از سوی طالبان از مکتب رفتن منع شدند، زنان زیادی خارج از کشور با راه‌اندازی مکاتب آنلاین به آموزش زنان اقدام کردند. به همین ترتیب زنان به دادخواهی‌هایشان در سطح ملی و بین‌المللی ادامه دادند و برای ابتدایی‌ترین حقوق‌شان دادخواهی کردند تا در نتیجه دختران ولایات هرات و دایکندی برای مکتب رفتن برای یک ماه اجازه یافتند و سپس دوباره متوقف گردید. در سطح بین‌المللی هم تلاش‌ها ادامه داشت مثل تلاش ناهید فرید، نماینده سابق ولسی جرگه، برای جذب کمک‌های بشردوستانه به مردم افغانستان و مشروعیت‌زدایی از رژیم طالبان در سطح ملی و بین‌المللی. همین‌طور گروهی از زنان فعال افغان از سازمان ملل خواستند تا کرسی افغانستان در سازمان ملل را به طالبان ندهند. این اعتراضات و مبارزات زنان در داخل و خارج افغانستان، اگر چه مانند دوره پیش‌طالبان پررنگ نیست اما می‌تواند به عدم پذیرش قیودات وضع شده توسط طالبان و برجسته شدن این قواعد محدود کننده در سطح جهانی کمک کند تا هم مانع به رسمیت شناخته شدن حکومت طالبان گردد و هم فشارهای جامعه جهانی بر طالبان را در راستای اصلاح این محدودیت‌ها به همراه داشته باشد. همین اعتراضات محدود در غیاب مخالفان مسلحی که پیش از سقوط کابل بعنوان داعیه‌داران دفاع از جمهوریت با طالبان می‌جنگیدند، باعث شده است که برخی‌ها این دوره را آغاز مبارزات جدی زنان برای احقاق حق‌شان بدون اتکا به حمایت‌های سیاسی نهادها و سازمان‌ها بدانند.

نتیجه‌گیری

مردم افغانستان بطور عام نقض حقوق بشر را در تاریخ شاهد بوده‌اند و زنان افغانستان بطور خاص در طول تاریخ نقض حقوق بشری را تجربه کرده‌اند. بخش زیادی از تاریخ افغانستان، تاریخ استبداد، تبعیض و حذف بوده که باعث ایجاد شکاف‌های قومی، زبانی و مذهبی در تاریخ این کشور شده و سرمنشأ منازعات و جنگ‌های خانمانسوز در کشور ما گردیده است. همین وضعیت باعث شده تا مردم افغانستان به دولت و ملت‌سازی دست نیابند. تنها تجربه حکومت‌داری مشارکتی دوران پس‌ابن و نیز با توجه به این تجربه در تمام طول تاریخ افغانستان و بخصوص دوران سیاه رژیم طالبان، زنان را بیش از پیش مصمم کرده تا روند صلح را حمایت کرده و از این طریق از حقوقشان دفاع کنند تا با مشارکت فعال، به منازعات موجود در کشور پایان دهند. از آنجا که صلح، جزء حقوق همبستگی محسوب می‌گردد،

لذا رسیدن به صلح پایدار نیاز به همبستگی و مشارکت همگانی در سطح ملی و بین‌المللی دارد. بنابراین رسیدن به صلح که مبنای آن برابری و برادری است، بدون مشارکت زنان حاصل نخواهد شد. این مشارکت همگانی صرفاً در نظام‌های مشارکتی حاصل می‌گردد. هر چند که نظام سیاسی افغانستان پسابن، در ظاهر ساختاری مدرن و مبتنی بر دموکراسی تعریف شده است اما زیربنای این نظام هنوز هم همان فرهنگ سنتی و فرسوده قومی و قبیله‌ای بوده که مانع حضور اقلیت‌های قومی و اجتماعی و همچنین زنان در بدنه نظام و بعنوان کنشگران رسمی شده است. از این جهت مبارزات زنان در این سال‌ها نخست متمرکز بر اصلاح این ساختارها و درهم‌شکستن ساختارهای سنتی زن‌ستیز بوده است و از سویی دیگر با توجه به ممانعت از نقش‌آفرینی رسمی آنها، بیشتر تلاش‌های آنان برای رسیدن به صلح پایدار، از مجرای تلاش‌های غیررسمی صورت گرفته است.

بررسی‌های این مقاله بخوبی گواه این مسأله است که مکانیزم رسیدن به صلح در افغانستان در دوره پسابن به صورت عمودی (از بالا به پایین) بوده و اسناد حقوقی بین‌المللی و قوانین داخلی قابل توجهی در این باره وجود داشته که نهادها و سازمان‌های معرفی شده در این مقاله، برای تحقق آن تعریف و تعبیه شده است. اما آنچه که مانع تحقق اهداف تعریف شده برای رسیدن به صلح در افغانستان بوده است، وجود مشکلات ساختاری و فرهنگی در این حوزه بوده که مانع از نقش‌آفرینی زنان در جایگاه‌های مورد نظر شده است. لذا همان‌طور که در ابتدا گفته شد برای رسیدن به صلح باید ساختارها و حالات که باعث منازعه می‌گردد، از بین برده شود. از این جهت برای رسیدن به صلح پایدار نیازمند اصلاح ساختاری که متضمن مشارکت همگانی فارغ از مسائل جنسیتی و قومی باشد و اصلاح فرهنگی و هم‌پذیری سیاسی هستیم. لذا «فرضیه اصلی این نوشته مبنی بر تحقق نقش‌آفرینی زنان در حوزه‌های مختلف عمومی و امکان رسیدن به صلح پایدار میسر می‌شود.» اثبات می‌گردد، زیرا عدم تحقق صلح در شرایط کنونی، گواه این مسأله است که به دلیل فراهم نشدن شرایط مقتضی برای حضور تمام شهروندان افغانستانی بویژه زنان، روند رسیدن به صلح با بن‌بست مواجه گردیده است.

در فرجام، ممکن است این نقد در مورد ساختارهای معرفی شده در این مقاله و توصیف فرایند رسیدن به صلح مطرح شود که با سقوط دولت پیشین و روی کار آمدن طالبان در

افغانستان، عملاً بحث از فرایند صلح و نهادهای موجود موضوعی خیالی تلقی می‌گردد؛ در پاسخ باید گفت که هر چند طالبان در شرایط کنونی حاکم بر سرنوشت سیاسی افغانستان گردیده‌اند، اما به رسمیت شناخته نشدن آنها توسط جامعه جهانی، وجود اعتراضات شدید داخلی و خارجی علیه آنها، وجود اختلافات شدید بین اعضای طالبان، ناتوانی طالبان از معرفی یک نظام سیاسی و حقوقی بدیل، برگزاری نشست‌های گوناگون رهبران سیاسی ضد طالبان، شکل‌گیری جبهه مقاومت ملی افغانستان با حضور رهبران سیاسی در ترکیه، قوت گرفتن مبارزات مسلحانه جبهه مقاومت به رهبری احمد مسعود در ولایات شمالی افغانستان، معتبر بودن بسیاری از قوانین و ساختارهای نظام جمهوری در شرایط کنونی و حتی چاپ و انتشار تذکره، پاسپورت و دیگر اسناد با آرم و مشخصات دولت پیشین، گواه این مسأله است که هنوز نمی‌توان به طور قطع بر ماندگاری حکومت طالبان حکم راند. به زودی، مبارزات مردمی در افغانستان حالت فراگیرتر و جدی‌تری به خود خواهد گرفت و بحث صلح، البته با جابه‌جا شدن طرفین مطرح خواهد شد. یافته‌های این مقاله کمک می‌کند تا درک درستی از مذاکرات پیش‌رو و عوامل ناکامی آن داشته باشیم و بدانیم تا زمانی که زیرساخت‌های فرهنگی بصورت اساسی اصلاح نگردد، اصلاحات عمودی و از بالا به پایین برای تحمیل نقش آفرینی زنان و نقش آفرینی پروژه‌ای و غیررسمی آنان به نتیجه مطلوب نخواهد رسید.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

ORCID

Mohammad Javad Javid

<https://orcid.org/0000-0002-6888-0361>

Ghodsie Forotan

<https://orcid.org/0000-0002-5846-7717>

منابع

کتاب‌ها

- آزادمنش، شکریه و غفوری، احسان‌الله، مشارکت زنان در پروسه صلح: مطالعه موردی (کابل: واحد تحقیق و ارزیابی افغانستان، ۱۳۹۹).
- احمدی، سید جعفر و رضوانی، سیدروح‌الله، نقش اشتغال در اعمار صلح (کابل: مرکز ملی تحقیقات پالیسی، ۱۳۹۳).
- احمدی، محمدامین، صلح افغانستان / جدال جمهوریت و امارت (کابل: موسسه انتشارات مقصودی، ۱۴۰۰).
- اینگبورک براینز و دیگران، فرهنگ صلح و چشم‌انداز زنانه، ترجمه سید عبدالمجید زواری و فرشته کندی دینی (تهران: موسسه پژوهشی انتشاراتی منشور فرهنگ صلح، ۱۳۹۶).
- پتر، مارزدن، اقلیت‌ها، منازعات و جستجو برای صلح، ترجمه احمد رضا دانش (کابل: نشر واژه، ۱۳۹۷).
- پک، کانی، صلح پایدار نقش سازمان ملل و سازمان‌های منطقه‌ای در پیشگیری از جنگ، ترجمه سهیلا ناصری (تهران: مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۸۱).
- عباسی، بیژن، حقوق بشر و آزادی‌های بنیادین (سه نسل حقوق بشر در اسلام، ایران و اسناد بین‌المللی و منطقه‌ای، ج ۲ (تهران: دادگستر، ۱۳۹۵).
- عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، ج ۲۲ (تهران: انتشارات امیرکبیر، ۱۳۷۹).
- فروغ، اشرف، دویدن (کابل: نشر واژه، ۱۴۰۰).
- معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، ج ۴ (تهران: انتشارات ادنا، ۱۳۸۶).
- وفائیان، محمدقاسم و دیگران، بررسی گفتگوهای صلح در افغانستان در چهار دهه گذشته (کابل: انستیتوت مطالعات استراتژیک افغانستان، ۱۳۹۵).

مقاله‌ها

- احمدی، علی، «نقش زنان در تامین صلح»، اندیشه معاصر، شماره ۲۲، (۱۳۹۹).
- سیفی، آناهیتا، «زنان، صلح و امنیت در افغانستان از دیدگاه شورای امنیت سازمان ملل»، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، شماره ۶۶، (۱۳۹۹).
- کریمی، نوروزعلی، «تحلیل راهبردی جایگاه و نقش زنان در افغانستان مذاکرات صلح با بهره‌گیری از مدل سوات»، اندیشه معاصر، شماره ۲۲، (۱۳۹۹).
- محقی، مرتضی، «حکومتداری خوب، زنان و صلح پایدار در افغانستان، اندیشه معاصر»، شماره ۲۲، (۱۳۹۹).

- عباس‌زاده فتح آبادی، مهدی عباس و دیگران، «نفش زنان در فراینده‌ای مربوط به صلح در عصر جهانی شدن؛ مطالعه موردی افغانستان»، سپهر سیاست، شماره ۱۱، (۱۳۹۷).

References

Book

- Omar Sadr, *Fallacy of the Peace Process in Afghanistan*, The People's Perspectives (Kabul: Afghan Institute for Strategic Studies, 2018) at 17.

Articles

- Abdul Basit, “The US-Taliban Deal and Expected US Exit from Afghanistan: Impact on South Asian Militant Landscape”, Vol. 12, No. 4 (June 2020), pp. 8-14 (7 pages), available at: [https:// www. jstor. org/ stable/26918076](https://www.jstor.org/stable/26918076).
- Emma Graham-Harrison, “Afghanistan Civilian Casualty Figures at Record High, UN Says”, (2021), available at: [https:// www. theguardian. com/world/2021/jul/26/afghanistan-civilian-casualty-figures-at-record-high-un-says](https://www.theguardian.com/world/2021/jul/26/afghanistan-civilian-casualty-figures-at-record-high-un-says).
- Javed Hamim Kakar, “HPC Welcomes Khalilzad's Efforts for Intra-Afghan Talks”, (2019), available at: [https:// pajhwok. com/ 2019/ 01/ 24/ hpc- welcomes- khalilzads-efforts-intra-afghan-talks](https://pajhwok.com/2019/01/24/hpc-welcomes-khalilzads-efforts-intra-afghan-talks).
- Sadat, Fariba, “Abdullah: Women's Gains Will Not be Compromised”, 2 Feb 2021, available at: [https:// tolonews. com/afghanistan-169712](https://tolonews.com/afghanistan-169712).
- Sarah Dadouch and Others, “U.S. Signs Peace Deal with Taliban Agreeing to Full Withdrawal of American Troops from Afghanistan”, (2020), available at: [https:// www. washingtonpost. com/ world/ asia_ pacific/ afghanistan-us-taliban- peace- deal- signing/ 2020/ 02/ 29/ b952 fb04-5a67-11ea-8efd-0f904bdd8057_story.html](https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/afghanistan-us-taliban-peace-deal-signing/2020/02/29/b952fb04-5a67-11ea-8efd-0f904bdd8057_story.html).
- Sorosh, Esmatullah, “Ministry of Government for Peace Affairs; Peace Management or Organizational Inflation?”, 4 Aug 2019, available at:

[https:// www. etilaatroz. com/ 81679/ state-department-of-peace-peace-management-or-inflation.](https://www.etalatroz.com/81679/state-department-of-peace-peace-management-or-inflation)

- Sorosh, Esmatullah, “What will be the fate of the Supreme National Reconciliation Council?”, 14 Sep 2020, available at: [https:// www. etilaatroz. com/106652/what-will-happen-to-supreme-national-reconciliation-council.](https://www.etalatroz.com/106652/what-will-happen-to-supreme-national-reconciliation-council)

In Persian

Books

- Ahmadi, Seyed Jafar and Rezvani, Seyed Ruhollah, *The Role of Employment in Peacebuilding* (Kabul: National Center for Policy Research, 2014).
- Ahmadi, Mohammad Amin, *Peace of Afghanistan / The Conflict between the Republic and the Emirate* (Kabul: Maqsoudi Publishing Institute, 2022).
- Ingbourke Brynes and others., *The Culture of Peace and the Women's Perspective*, Translated by Seyed Abdul Mohid Zavari and Fereshteh Kennedy Daini (Tehran: Charter of Culture Publishing Research Institute, 2017).
- Shukria Azadmanesh and Ehsanullah Ghafouri, *Women's Participation in the Peace Process: A Case Study* (Kabul: Afghanistan Research and Evaluation Unit, (2020).
- Peter, Marzden, Minorities, *Conflicts and the Search for Peace*, Translated by Ahmad Reza Danesh (Kabul: Nashr-e Wazeh, 2018).
- Pak, Kani, *Sustainable Peace the Role of the United Nations and Regional Organizations in War Prevention*, Translated by Soheila Naseri (Tehran: Ministry of Foreign Affairs Publishing Center, 2002).
- Abbasi, Bizhan, *Human Rights and Fundamental Freedoms; Three Generations of Human Rights in Islam*, Iran, and International and Regional Documents, Ch 2 (Tehran: Justice, 2016).

- Amid, Hasan, *Amid Dictionary*, Ch22 (Tehran: Amir Kabir Publishing)
- Forough, Ashraf, *Running* (Kabul: Word Publishing, 1400).
- Moen, Mohammad, *Moein Dictionary*, Ch4 (Tehran: Adena Publishing)
- Waqiyani, Mohammad Qasim and Others; *A Study of Peace Talks in Afghanistan over the Past Four Decades* (Kabul: Afghanistan Institute for Strategic Studies, 2016).

Articles

- Ahmadi, Ali, "The Role of Women in Ensuring Peace", *Contemporary Thought*, No. 22, (2020).
- Seifi, Anahita, "Women, Peace and Security in Afghanistan from the Perspective of the UN Security Council", *Quarterly Journal of Public Law Research*, No. 66, (2020).
- Karimi Nowruz Ali, "Strategic Analysis of the Status and Role of Women in Afghanistan Peace Negotiations Using the SWOT Model", *Contemporary Thought*, No. 22, (2020).
- Mohaqi, Morteza, "Good Governance, Women and Sustainable Peace in Afghanistan", *Contemporary Thought*, No. 22, (2020).
- Mehdi Abbas Abbaszadeh Fathabadi et al., "The Impact of Women in a Peace Process in the Age of Globalization: A Case Study of Afghanistan", *Sepehr Siyasat*, No. 11, (2015).

استناد به این مقاله: جاوید، محمدجواد، فروتن، قدسیه، «نقش زنان در دستیابی به حق صلح در افغانستان»، پژوهش حقوق عمومی، ۲۵(۸۰)، (۱۴۰۲)، صص ۹۵-۱۳۲. Doi: 10.22054/QJPL.2022.65533.2725

The Quarterly Journal of Public Law Research is Licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License